

pluvia, fluminibus, ventis quibus significantur varia persecutionum et tentationum genera in hoc seculo, et in seculi consummatione horrida illa extremi iudicii tempestas; illa enim, diversas tentant rationalis structuræ nostræ partes, quæ firmitudine consistant; hæc, semel omnes tentabit, de qua scriptum est, Isa. 28, v. 2: *Ecce validus et fortis Dominus, sicut impetus grandinis, turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium et emissarum super terram spatiosam.* Nam pluvia et grando, desuper domui incidunt; turbo et venti, latera tentant; flumina impetusque aquarum inundantium, ima petunt fundamenta.

MOVERE, concutere, labefactare, movendo agitandoque subvertere. Nam, ut ait psalmus 14, v. 5: *Qui facit hæc non movebitur in æternum.* Et psalm. 124, v. 1: *Sicut mons Sion, non commovebitur in æternum.*

SUPER PETRAM, præbentem eam domui firmitudinem, ut contra adversaria omnia immobilis persisteret et invicta firmè et solidè ædificata erat; est enim firma et solida viæ instituendæ ratio, quæ permansura sit; in effectu certè; et servatura hominem in secula seculorum, id est, adductura in regnum cælorum, auditam Christi doctrinam operibus exprimere. Non enim quisque firmat, Augustinus ait, *quæ audit vel percipit, nisi faciendo.* Et si quando cadere contingant in hæc viâ, hoc est, ædificatore persecutionibus cedere, non fit id nisi quia firmam illam et solidam ædificandi rationem deserit, id est, non persistat in eorum quæ à Christo didicist observatione.

VERS. 49. — AUDIT ET NON FACIT; Græcè audierit et non fecerit. Non de iis qui audiunt tantum sermo est, sed qui ita audiunt ut etiam credant et profiteantur, dicentes, Domine, Domine; non tamen ob-

CAPUT VII.

1. Cùm autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum.

2. Centurionis autem cuiusdam servus malè habens, erat mortuus; qui illi erat pretiosus.

3. Et cùm audisset de Jesu, misit ad eum seniores Judæorum, rogans eum ut veniret, et salvaret servum ejus.

4. At illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum sollicitè, dicentes ei: Quia dignus est ut hoc illi præstes:

5. Diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavit nobis.

6. Jesus autem ibat cum illis; et cùm jam non longè esset à domo, misit ad eum centurio amicus, dicens: Domine, noli vexari: non enim sum dignus ut sub tecum meum intres.

7. Propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te: sed dic verbo, et sanabitur puer meus.

8. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic: Vade, et vadit: et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit.

9. Quo audito, Jesus miratus est; et conversus se-

diant præceptis divinis. Quia nonnulli auditorum laudaturi erant ea que dixerat, nec tamen facturi; per parabolas hos anticipando deterret.

ÆDIFICANTI, qui ædificavit, quasi nulla unquam tempestas esset exortura, Jac. 1, v. 22: Estote factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum navitatis suæ in speculo, etc.

SUM, non est Græcè, sed Syriacè.

SUPER TERRAM SINE FUNDAMENTO. In Matthæo est: *Super arenam, quæ cùm sit fluxa, et humescat mollescatque facili, nullam potest domui stabilitatem dare (hinc enim proverbium: In arena ædificas). Contentus enim audisse et credidisse, fallaci, inmodè nullo, nititur fundamento.*

IN QUAM DOMUM.

ACCIDIT. Frequenter hic accidit, ut, qui fide et scientiâ nisi opera negligunt, orâ gravi tentatione, etiam fidem deserant et scientiam repudient; itaque cadat manifestè et evertatur structura universa quam molitù fuerant, quantavis cum ostentatione decoris. Porro omninò *uniuscujusque opus quale sit dies Domini declarabit, 1 Cor. 5, v. 15, manifestumque dabit quàm insipientes hi ædificatores fuerint: quàm vana horum omnium spes fuerit, in solidè fide et mandato Dei cognitione professioneque fidentium, dùm reprobat, evertet et igni cremabit, omnem ædificationem eorum; jubebuntque ipsi discedere in ignem æternum exclusi regno cælorum.*

MAGNA, integra, absque spe restitutionis, quippe ab imo fundo eversa; itaque ædificatoris cassus labor facturaque irrecoverabilis, quæ pereat funditis totus.

CHAPITRE VII.

1. Après que Jésus eut achevé tout ce discours, devant le peuple qui l'écoutait, il entra dans Capharnaüm.

2. Il y avait là un centenaire, dont le serviteur, qui lui était cher, était dangereusement malade, et près de mourir.

3. Et ayant entendu parler de Jésus, il lui envoya quelques sénateurs juifs, pour le prier de venir guérir son serviteur.

4. Ces sénateurs étant donc venus vers Jésus, le suppliaient instamment, en lui disant: Il mérite que vous fassiez cela pour lui.

5. Car il aime notre nation, et il nous a même bâti une synagogue.

6. Jésus s'en alla donc avec eux; et comme il n'était plus guère loin de la maison, le centenaire envoya de ses amis au-devant de lui, pour lui dire de sa part: Seigneur, ne vous donnez point tant de peine, car je ne mérite pas que vous entriez dans mon logis.

7. C'est pourquoi aussi je ne me suis pas jugé digne d'aller à vous; mais dites une parole, et mon serviteur sera guéri.

8. Car, moi qui ne suis qu'un homme soumis à d'autres, j'ai des soldats sous moi, je dis à l'un: Allez, et il va; et à l'autre: Venez, et il vient; et à mon serviteur: Faites cela, et il le fait.

9. Jésus, entendant ces paroles, fut dans l'admira-

tionibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni.

10. Et reversi qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

11. Et factum est, deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Nain, et ibat cum eo discipuli ejus, et turba copiosa.

12. Cùm autem appropinquaret porte civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ, et hæc vidua erat: et turba civitatis multa cum illa.

13. Quam cùm vidisset Dominus, misericordiâ motus super eam, dixit illi: Noli flere.

14. Et accessit, et tetigit loculum (hi autem qui portabant, steterunt); et ait: Adolescens, tibi dico, surge.

15. Et resedit qui erat mortuus, et cepit loqui: et dedit illum matri suæ.

16. Accepit autem omnes timor, et magnificabant Deum dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis; et quia Deus visitavit plebem suam.

17. Et exiit hæc sermo in universam Judæam de eo, et in omnem circa regionem.

18. Et nuntiaverunt Joanni discipuli ejus de omnibus his.

19. Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, et misit ad Jesum, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?

20. Cùm autem venissent ad eum viri, dixerunt: Joannes Baptista misit nos ad te, dicens: tu es qui venturus es, an alium expectamus?

21. In ipsâ autem horâ, multos curavit à languoribus, et plagis, et spiritibus malis, et cæcis multis donavit visum.

22. Et respondens, dixit illis: Euntes renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis, quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur:

23. Et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24. Et cùm discessissent nuntii Joannis, cepit de Joanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

25. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosâ sunt et deliciis, in domibus regum sunt.

26. Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, et plus quàm prophetam.

27. Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

28. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est. Qui autem minor est in regno Dei, major est illo.

29. Et omnis populus audiens et publicanus, justificaverunt Deum, baptizati baptismi Joannis.

30. Pharisei autem et legis periti consilium Dei spreverunt in semetipsis, non baptizati ab eo.

31. Ait autem Dominus: Cui ergo similes dicam

tion; et se tournant vers le peuple qui le suivait, il leur dit: Je vous le dis en vérité, je n'ai point trouvé tant de foi même dans Israël.

10. Et ceux que le centenaire avait envoyés, étant retournés chez lui, trouvèrent que le serviteur qui avait été malade était parfaitement guéri.

11. Après ceci, Jésus alla à une ville appelée Nain, suivi de ses disciples et d'une grande foule de peuple.

12. Et comme il était près de la porte de la ville, il arriva qu'on portait en terre un mort; c'était un fils unique, dont la mère était veuve; et celle-ci était accompagnée d'une grande quantité de personnes de la ville.

13. Le Seigneur l'ayant vue, fut touché de compassion pour elle; et il lui dit: Ne pleurez point.

14. Puis s'étant approché, il toucha le cercueil; et ceux qui le portaient s'arrêtèrent; et il dit: Jeune homme, lève-toi, je vous le commande.

15. Alors le mort se leva sur son séant et commença à parler; et Jésus le rendit à sa mère.

16. Tous ceux qui étaient présents furent saisis de frayeur; et ils glorifiaient Dieu, en disant: Un grand prophète a paru au milieu de nous; et Dieu a visité son peuple.

17. Le bruit de ce miracle se répandit dans toute la Judée et dans tous les pays d'alentour.

18. Et les disciples de Jean lui annoncèrent toutes ces choses.

19. Et Jean appela deux de ses disciples, et les envoya à Jésus, pour lui dire: Êtes-vous celui qui doit venir, ou si nous devons en attendre un autre?

20. Étant donc venus vers Jésus, ils lui dirent: Jean-Baptiste nous a envoyés à vous, pour vous dire: Êtes-vous celui qui doit venir, ou si nous devons en attendre un autre?

21. A cette heure même, Jésus délivra plusieurs personnes de leurs maladies et de leurs plaies; et des malins esprits; et il rendit la vue à plusieurs aveugles.

22. Puis, répondant aux disciples de Jean, il leur dit: Allez, rapportez à Jean ce que vous venez de voir et d'entendre: que les aveugles voient, que les boiteux marchent, que les lépreux sont guéris, que les sourds entendent, que les morts ressuscitent, que l'Évangile est annoncé aux pauvres;

23. Et bienheureux est celui qui ne prendra point de moi un sujet de scandale.

24. Ceux qui étaient venus de la part de Jean, s'en étant retournés, Jésus s'adressa au peuple, leur parla de Jean en cette manière: Qu'êtes-vous allés voir dans le désert? un roseau agité du vent?

25. Qu'êtes-vous, dis-je, allés voir? Un homme vêtu avec mollesse? Vous savez que c'est dans les palais des rois que se trouvent ceux qui sont vêtus magnifiquement, et qui vivent dans les délices.

26. Qu'êtes-vous donc allés voir? Un prophète? Oui, certes, je vous le dis, et plus qu'un prophète.

27. C'est de lui qu'il est écrit: Voici, j'envoie devant vous mon ange qui vous préparera la voie.

28. Aussi je vous déclare qu'entre tous ceux qui sont nés des femmes, il n'y a point de plus grand prophète que Jean-Baptiste; mais celui qui est le plus petit dans le royaume de Dieu, est plus grand que lui.

29. Tout le peuple et les publicains ayant entendu cela, glorifièrent la justice de Dieu; en recevant le baptême de Jean.

30. Mais les Pharisiens et les docteurs de la loi ont méprisé le conseil de Dieu eux-mêmes, n'ayant point reçu le baptême de Jean.

31. A qui donc, ajouta le Seigneur, comparai-je

hominēs generatōnis nūjus, et cū similes sūnt?

52. Similes sūnt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad invicem, et dicentibus: Cantavimus vobis tibis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis.

53. Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicitis: Dæmonium habet.

54. Venit Filius hominis manducans et bibens, et dicitis: Ecce homo devorator, et bibens vinum: amicus publicanorum et peccatorum.

55. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

56. Rogabat autem illum quidam de Pharisæis, ut manducaret eum illo: et ingressus domum Pharisæi, discubuit.

57. Et ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti.

58. Et stans retrō secus pedes ejus, lacrymis cepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat.

59. Videns autem Pharisæus, qui vocabatur cum; ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum: quia peccatrix est.

40. Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.

41. Duo debitores erant cuidam feneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta.

42. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrique: quis ergo eum plus diligit?

43. Respondens Simon, dixit: Æstimo quia is cui plus donavit. At ille dixit ei: Rectè judicasti.

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vidēs hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit.

45. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravi, non cessavit osculari pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti; hæc autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: cui autem minus dimittitur, minus diligit.

48. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.

49. Et coperunt qui simul accubebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: Vade in pace.

VERS. 1. — IMPLESSET, ita interpretæ ad verbum ex ἐπλήρωσεν, quod est hoc loco *fnisset, absolvisset*, quod habet SYRUS.

OMNIA HÆC VERBA SUI, quibus doctrinæ suæ summam exposuerat.

les hommes de ce temps-ci, et à qui sont-ils semblables?

52. Ils sont semblables à ces enfants qui sont assis dans la place publique, et qui crient les uns aux autres: Nous vous avons joué de la flûte, et vous n'avez point dansé; nous vous avons joué des airs tristes, et vous n'avez point pleuré.

53. Car Jean-Baptiste est venu manger point de pain, et ne buvant point de vin; et vous avez dit: Il est possédé du démon.

54. Le Fils de l'homme est venu manger et buvant, et vous dites: C'est un homme de bonne chère, qui aime à boire; c'est l'ami des publicains et des gens de mauvaise vie.

55. Mais la sagesse a été justifiée par tous ses enfants.

56. Or, un Pharisien ayant prié Jésus de manger chez lui, il entra dans sa maison, et se mit à table.

57. Aussitôt une femme de la ville, qui était de mauvaise vie, ayant su qu'il était à table chez ce Pharisien, y apporta un vase d'albâtre, plein d'huile de par-tum.

58. Et se tenant derrière lui à ses pieds, elle commença à les arroser de ses larmes; et elle les essuyait avec ses cheveux; les baisait, et les embaumait de ce parfum.

59. Le Pharisien qui l'avait invité voyant cela, dit en lui-même: Si cet homme était prophète, il saurait sans doute qui est celle qui le touche, et ce qu'elle est: car c'est une femme de mauvaise vie.

40. Alors Jésus prenant la parole, lui dit: Simon, j'ai quelque chose à vous dire. Il répondit: Maître, dites.

41. Un créancier avait deux débiteurs: l'un lui devait cinq cents deniers et l'autre cinquante.

42. Mais comme ils n'avaient pas de quoi les lui rendre, il leur remit à tous deux leur dette: lequel donc l'aimera davantage?

43. Simon répondit: Je crois que c'est celui à qui il a plus remis. Jésus lui dit: Vous avez bien jugé.

44. Et se tournant vers la femme, il dit à Simon: Voyez-vous cette femme? Je suis entré dans votre maison; vous ne m'avez point donné d'eau pour les pieds: et elle au contraire a arrosé mes pieds de ses larmes, et les a essuyés avec ses cheveux.

45. Vous ne m'avez point donné de baiser: mais elle, depuis qu'elle est entrée, n'a pas cessé de baisier mes pieds.

46. Vous n'avez point répandu d'huile sur ma tête, et elle a répandu ses parfums sur mes pieds.

47. C'est pourquoi je vous déclare que beaucoup de péchés lui sont remis, parce qu'elle a beaucoup aimé; mais celui à qui on remet moins, aime moins.

48. Alors il dit à cette femme: Vos péchés vous sont remis.

49. Et ceux qui étaient à table avec lui commencèrent à dire en eux-mêmes: Qui est celui-ci, qui même remet les péchés?

50. Mais Jésus dit à cette femme: Votre foi vous a sauvée: Allez en paix.

COMMENTARIA.

IN ALIIS PLEBIS, id est, apertè, publicè, et palam, docendi ac proficiendi studio magno, audiente et sedulo auscultante plebe. Phrasis est Hebræa, frequens sacris Litteris, ut Gen. 20, v. 8: *Et locutus est universa verba hæc in auribus eorum*, id est, ita ut clarè

et ipse loqueretur et illi audirent. Exodi 10, v. 2: *Et narres in auribus filii tui, et nepotum tuorum; multisque aliis locis. Similis illa est phrasis quæ nonnunquam occurrit, in oculis tuis, 2 Reg. 12, v. 11, pro eo quod est, manifestè, vidente te; in oculis solis hujus, vidente sole hoc; sed hanc quidem Latini etiam agnoscunt: illam vero minimè.*

CAPHARNAUM, civitatem, sanato in agro civitatis leproso illo de quo supra, cap. 5, v. 12.

VERS. 2. — ERAT MORITURUS. Græcè, futurus erat mori, moribundus erat, agebat animam: *proximus erat ad moriendum*, vertit Syrus.

PRETIOSUS, quem in pretio habebat, quem plurimi faciebat. Quidam *charum* mavult interpretari, quia, inquit, pretiosus de re dicitur, de homine non item nisi per metaphoram: atqui constat mancipia in bonis numerari. Significat ergo Lucas, non vulgare sordidumque mancipium, sed fidelem, utilem, et raris ornatum dotibus servum fuisse, qui eximia gratiâ apud dominum polleret. Hinc tanta vite illius cura, et tam studiosa commendatio.

VERS. 5. — ET CUM. Hic centurio cum.

DE JESU, de adventu Jesu in Capharnaum.

SENIORES JUDÆORUM, eos qui illic in populo Judæorum tum ætate, tum auctoritate, maximè venerabiles erant; sic ea gens, senatores et magistratus urbis vocabat *seniores populi*. *Seniores* presbyteri. Syriacè *men kasise*, qui Hebræicè similiter *zekenim* dicuntur, Deuter. 21, v. 2, nomina hæc omnia, à senio licet dicta, non tam ætatis quàm dignitatis sunt, eos designantia, penes quos erant judicia, quos Hebræi posteriores Græco vocabulo vocant *Sanhedrin*, ut in planè sint presbyteri, quos Latini eadem ratione *senatores* vocant, penes quos est auctoritas gubernandæ Reipublicæ: vide Dan. 13, v. 5, 28, 54, 61, passimque in historiâ passionis, vocantur presbyteri populi, *seniores populi*, quod est, iudices populi. Apud Judæos judicium erat, in civitatibus singulis, viginti trium virosum, à quo causæ capitales cognoscebantur. Tres enim judicum classes olim apud ipsos fuisse leguntur. Una dicebatur *Domus judicii triumvirum*, ad quam minores causæ, ut furti, injuriarum prætoriarum, ac denique quæ vocant *Dine mammonoth*, hoc est, judicium pecuniaria, deferiebantur. Altera appellatur *Domus judicii viginti trium*, vel *Synhedrin parvum*, à quo causæ capitales, ut diximus, quæ *Dine nephasoth* judicium animarum vocant; cognoscebantur. Tertia ac præcipua, instar Atheniensis Areopagi, nominabatur *Domus judicii septuaginta*, vel *Synhedrin magnum* (*Sanhedrin* vocant ipsi, Græco nomine συνέδριον ad Hebræam formam flexo, ut tùm plurima à Græcis, quorum jugo subjacuerant, præsertim ubi Hebræica nomina propria non suppetere, mutuati fuerant), quod collegium erat, summo pontificis preside, doctorum in lege Dei judicum septuaginta duorum (ad imitationem 72 Senum, quos Moyses ex omnibus tribubus, sibi auxiliares elegerat, Num. 11, v. 24), qui ad pedes sceptrum gerentis, tanquam consiliiarii et iudices, in gravissimis reipub-

lica negotiis, assidere soliti fuerant; à quibus proinde causæ gravissimæ, ad summam reipublicæ pertinentes, tractari solebant. Lege Josephum, lib. 14 Antiq., cap. 17. Erat autem solùm Jerosolymis Synhedrin hoc, cum alia parva Synhedria viginti trium et triumvirum, ab hoc magno Synhedrio, in singulis civitatibus constituerentur, Deuter. 16, v. 18. Misit istos seniores centurio, quia, ut mox per amicos exponi jubet, seipsum non est arbitratus dignum qui veniret ad Jesum, se ethnicum dicens impuriorem quàm qui deberet cum tam eximio Judæorum propheta verba communicare, aut quidquam ab ipso impetrare.

ROGANS; vide supra, 4, v. 38.

UT VENIRET. Judæorum petitionem Lucas centurioni tribuit, quia illam illi ejus nomine instituebant; ceteroqui enim videntur Judæi suo tantum consilio rogasse Jesum ut veniret domum Centurionis, non Centurionis ipsius hortatu, qui nihil eis aliud in mandatis dedisse videtur, quam ut dicerent ipsius nomine id quod Matthæus refert: *Domine, puer meus jacet in domo paralyticus et malè torquetur*.

SALVARET, servaret, scilicet morti proximum; *vivificaret* habet Syrus. Interpretæ Latini juxta sensum veritatis, si dixit, *sanaret*, ut habent alii libri.

VERS. 4. — AT ILLI, illi verò.

SOLLICITE, studiosè, sedulo.

QUIA, superest juxta modum vertendi interpretis hoc loco.

DIGNUS EST. Semper merita Judæus jactat.

PRESTES, præstet, quod dignus est cui præstaret hoc: est enim obliqua oratio, per tertiam personam futuri. Latini et Syrus interpretes (nam et Syrus veritè secundâ personâ) videntur legisse, secundâ personâ futuri mediâ, aut certè Atticorum more accepisse *μαρτυρα προσηγορευ*.

VERS. 3. — DILIGIT ENIM. Interpretæ Latini et Syrus prosequuntur rectam orationem: Græcè autem, juxta id quod jam annotatum est, transitio est duriscula ab obliquâ oratione ad rectam, quæ, additâ voce *aiebant*, emolliiri possit.

DILIGIT ENIM, aiebant, GENTEM NOSTRAM, communem. Jesum enim sibi connumerant, quippe qui Judæus ex Judæis erat. Non erat igitur Centurio ipse ex gente Judæorum. Signum hoc erat fidei Centurionis erga verbum Dei, quod apud illum gentem servabatur; erga veram religionem, quæ tunc in professione Judæorum erat: non enim gentem illam amabat, nisi quia amplexus diligebat unius Dei cultum.

SYNAGOGAM. SYRUS, *domum congregationis*, de synagoga jamjam latè eginus. Mira pietas illi militaris, qui tam erat studiosus cultus Dei Israel, cum armatâ manu ipse mare trajecisset, ut Israelitas assuefaceret ad ferendum tyrannidis Romane jugum.

VERS. 6. — JESUS AUTEM. Hoc loco autem pro ergo accipi commodè (ni fallor) potest; sicut rursus in sequenti membro videtur pro sed usurpari. Sed

cum jam non longè, etc., ita enim melius coheret tota oratio.

AMICOS, familiares, præ constantissima humilitate noluit ipse venire.

Dicens. Græcè additur, *et*, id est, qui ei ipsius nomine hæc dicerent. Solent enim Hebræi, ut alibi etiam adnotavimus, dialogis potius quam obliquis sermonibus res gestas explicare. Est autem hæc loquendi consuetudo notanda hoc loco, quæ dicere dicitur, id quod per alios suo nomine dici jubet, ut Matthæus cum Lucæ concilietur in hujus historiae narrationem.

NOLI VEXARI, ne vexeris, ne distraliaris, ne molesteris, ne eam sobæas molestiam, Syrus lo *tehamat*, ne labores, ne fatigaris.

NON SUM DIGNUS. Modestia magna sese demittit, indignum se propterea quod tanti talisque viri dignitatem excipiat, utpote cujus ædibus, quippe Gentilis ac profunde peccatoris, etiam vilissimi quique Judæorum abstinere, dum containari caverent.

SUB TECTUM MEUM, in domum meam.

VERS. 7. — PROPTER QUOD ET MEIPSUM. Propter quod etiam, meipsum, etc.; idè neque arbitratus sum me dignum, qui ipse venire ad te; nam et eam ob causam ipse non veni ad te, quia dignum me colloquio tuo non agnovi.

SED DIC VERBO, solo verbo jube ita fiat; nam dic Hebræico more pro jube accipitur; λέγει; autem verbum, pro locutione et verbis; q. d. Tantum loquere jubeasque ut fiat; nam, ut intelligas, die uno verbo, quanquam res eodem veniat, non id facile admittit vox λέγει, nisi eam translata dicitur ex Hebræa aut Syriacè voce quæ id permittat. Summum crediti Salvatori imperium esse cui dixisse satis sit; pleneque divinam in eo efficacitatem agnoscit: nam ut verbo tantum, id est, jussu solo, dicta fiant, non est id nisi plenè virtutis, qualis est Dei, qui dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt. Ceterum, an Deum eum crediderit manifestum in carne, an duntaxat Redemptorem Judæis promissum, cui à Deo subjecta essent omnia, absolutaque potestas data operandi quæ vellet; hoc fortassè vero similis videri queat.

VERS. 8. — NAM ET EGO, Græcè, et enim ego. Argumentatur à minori: Si ego, homo cum sim alterius subditus potestati, quia aliquibus præsum in quos mihi auctoritas est, multa, solo verbo, solo jussu, facere valeo, illis nimirum, mandatis meis obtemperantibus; quantum tu magis, qui nulli creaturæ subditus,

NON ENIM SUM DIGNUS, UT SUB TECTUM MEUM INTRES, id est, vel domum intres. Dicendo autem se indignum, præstitit dignum, non in ejus parietes, sed in ejus cor Christus intraret, inquit August., sermone cit. Sed DIC VERBO, id est, impera, die unicum verbum. Quæ phrasi agnosci summum ejus imperium, summanque solius jussus efficaciam; ut merito putari possit, Christum non solum ut Messiam Judæorum, sed ut verum Deum agnosuisse.

VERS. 8. — NAM ET EGO, QUANTUMVIS HOMO SUM, NON DEUS, UT TU, ET SUB POTESTATE CONSTITUTES, id est, alteri subjectus, tribuno aut Cæsari, non omnibus imperans, sicut tu, tamen quia sum HABES SUB ME MIL-

præes omnibus, necesseque est ut tuæ omnes pareant voluntati? Si ego, inquit Augustinus sermone de verbis Domini sexto, homo sub potestate, jubendi habeo potestatem: quid tu non possis, cui omnes servant potestates? Ratio ista non ita perspicua est, dum juxta nostram editionem legitur *Nam et ego* (quantumvis ita complures alii transferant, etiam Syrus ipse *oph eno ger, etiam ego enim*) nisi hoc aut simili modo intelligas: Nam et ego, homo licet sim sub alterius potestate, tamen quia habeo sub me alios, multa solo jussu perficio: ut post illud: *Nam et ego*, comma fiat; referaturque illud, non ad proximum, homo sum sub potestate, sed ad istud secundum rem, dico huic: *Vade, et vadit; et alio, etc.*, tametsi conjunctio intercedat.

SUB POTESTATE CONSTITUTUS, tribuni nimirum et regis sive Cæsaris.

VADIT. Sic etiam, multoque magis, tu, si morbo ac paralysi dixeris: *Abi, abibit; si sanitati: Veni, veniet; puero ipsi laboranti: Sta, et ingredere, atque exercere, faciet.* Vide supra, 4, v. 59.

ET SERVO MEO FAMILIARI, in quem mihi privatum jus est.

VERS. 9. — MIRATUS EST, mirantis more se habuit et locutus est, ut admiratione et imitatione dignum doceret centurionis fidem. Proprie enim admiratio de rebus est inopinatis: inopinatum autem nihil esse potuit omnino. Augustinus, lib. de Genesi contra Manichæos, capite 8. Post miratus est, additur *eum*, Græcè et Syriacè.

SEQUENTIBUS SE TURBIS, sequenti se turbæ, est Græcè et Syriacè, quod eos alliceret ad imitationem. AMEN. Legitur vox ista, ut Latine, ita et Syriacè in exemplari manuscripto; sed non Græcè neque Syriacè in impressis codicibus.

NEC IN ISRAEL, ne in ipso Israel quidem, in populo Israel, qui Scripturas sacras de Christo loquentes ab infantia doctus, fide merito præcellere deberet. Manifestum est hinc Centurionem Israelitem non fuisse.

TANTAM FIDEM, qui tantum fide profecerit ex prædicatione et miraculis meis.

INVENI HACENTIS, ex quo prædicavi: accidit enim istud secundo anno prædicationis Christi.

VERS. 10. — DORMI, centurionis.

QUI LANGUEBAT, qui aegrotaverat.

SANUM, nimirum, dixerat Christus verbo, et factum fuerat.

YES, id est, quia nonnullam in quosdam milites potestatem habeo, DICO HUIC: VADIT, ET VADIT, etc. id est, multa solo jussu facio. Argumentum enim peti à minori, quasi diceret, inquit August., loco cit.: Homo sub potestate, jubendi habeo potestatem, quid tu non possis, cui omnes servant potestates? Ex quibus verbis patet incomparabilis fides istius Gentilis, sicut profundissima humilitas ex v. 8, et humilitas erga servum, modestiæque supplicandi ex v. 6.

VERS. 9. — JESUS MIRATUS EST, id est, in modum mirantis se vultu habuit, et locutus est; quemadmodum iratus dicitur Deus, effectus scilicet, non affectus, quia tranquillo judicio facit id quod irati solent. Nam,

VERS. 11. — DEINCEPS, in sequenti, scilicet die, quod Syrus etiam exprimit. Latinius videri possit legisse in sequenti, scilicet tempore, nisi quod *deinceps* etiam rectè accipitur pro *postmodum*.

INAT, proficiscēbatur, scilicet Jesus IX CIVITATEM; circumibat enim omnes civitates et castella, docens in synagogis eorum, et prædicans Evangelium regni, et curans omnem languorem et omnem infirmitatem, quod ait Matthæus, cap. 9, v. 35.

NAM. Latine ultima littera est *m*, secunda liquidarum; Græcè et Syriacè *n* tertia. Civitas fuit Galilææ, sita in latere æquilonari montis Hermon minoris (Adrichomius); secundo milliario à monte Thabor (Hieronymus libro de locis Hebræicis).

DISCIPULI EJUS, Additur Græcè, *sufficientes, multi*; sed quod non magis Syriacè quam Latine legatur. Habebat Jesus, præter apostolos, alios multos discipulos.

ET TURBA COPIOSA, multa. Etiam ingens promiscua multitudinis turba, Jesum quocumque euntem sequēbatur, nec familie amore nec labore itineris revocata, partim ut audiret docentem, partim ut videret miracula, aut etiam obtineret sibi suisve corpore affectis; tanta erat illorum aviditas, et Jesu celebritas ac magnificentia.

VERS. 12. — CUM AUTEM APPROPINQUARET, ut autem appropinquavit.

ECCÆ, et ecce, tunc ecce. Adverbio *ecce* significatur fortuito casu accidisse (quod homines possent judicare) ut cum Jesus appropinquaret civitati, efferretur è civitate mortuus: quod tamen fortuito non accidit, annotat Titus, sed ordinante Dei providentiâ, Jesu quoque ad hanc opportunitatem consulto se offerente. Ceterum voluit Jesus, ut fortuitus occensus præsentibus videretur, ne si ex industria expectasset cadaveris exportationem, minoris fidei et gratiæ esset edendum miraculum.

DEFUNCTUS, mortuus. Evidens erat esse mortuum, qui domo et civitate efferebatur ad sepulcrum, multis comitibus testibus.

EFFEREBATUR, scilicet civitate seu portâ civitatis. Mos enim Judæorum erat, ut mortuus extra civitates sepelirent, ne ille cadaverum immunditiæ inficeretur; quod constat ex multis Scripturæ locis, Syrus

ut August. lib. 4 contra adversarium legis et prophetarum, c. 7, quisquis miratur, inopinatum atque improvisum sibi esse significat quod miratur: Jesu autem nihil erat inopinatum, utpote qui ipsam Centurionis fidem in ipso fecerat. Itaque, inquit August., id quod mirandum aliis commendabat, mirando (id est, mirantis modo se habendo) laudabat. Nam, ut idem ait, lib. 4 de Genesi contra Manichæos, c. 8, tales motus ejus non perturbati animi sunt signa, sed docentis magistri.

NEC IN ISRAEL, hoc est, ne quidem in Israel, qui scilicet ab infantia Scripturas de Christo edoctus est, ideoque fide debebat antecellere. Quæ oppositio aperte probat Centurionem fuisse gentilem; tanto ex tantæ quæ fide, veluti specimen et prædilectum, transit hic ad præannuntiam donationem gentium. INVENI, ex quo scilicet et cui ego prædicavi. Non enim agitur

loco horum: *Ecce defunctus efferebatur*, legit, *vidit comitantes mortuum, qui erat unicus.*

UNICUS, unigenitus, quod amplius est quam unicus: nullus enim alius unquam liberis genisse significatur. Nec facile alius unicus major est, eo qui est de morte unigeniti; quemadmodum Scriptura ipsa dat intelligendum, Jer. 6, v. 26, et Zach. 12, v. 10.

ET HÆC VIDIT, phrasis Hebræica, quæ subauditur erat; quod Latine exprimitur. Omnes minutum circumstantias exprimit evangelista, cum ad fidem hieronice conciliandam, tum ad declarandam gravitatem afflictionis hujus mulieris, et ærumma molem, quæ eam fecit commiseratione dignam. Vidua enim erat orbata marito, et cum unico filio, quem solus genuerat, haberet superstitem, heredem, solatium, et spem omnem suam, filio mortuo, et ex ipso ætatis flore crepto, exstincta est semina ipsius, nec superflui aut ipsi aut viro ipsius nomines et reliquia super terram, ut utamur verbis Theocritus illius, quibus Davidem ad miserandum excitare conatur, 2 Reg. 44, v. 7. Mortuus est enim *adolescens*, ut mox sequitur, ante nuptias, ne nepote quidem matris relicto.

TURBA CIVITATIS. Syrus, *turba filiorum civitatis*, quod est, civium.

MULTA, *sufficiens*, ad verbum.

CUM ILLA, simul cum illa prosequens cadaver ad sepulcrum. Observa morem funeris, ut amici notique comitarentur, nec absset mater; qui mos, non tantum exhibitus mortuo honoris solacium fuit, verum etiam pietatis, opus Deo gratum, cui placet talia pietatis officia, quibus significatur mortuorum corpora ad Dei providentiam pertinere, et fides resurrectionis astruitur, quemadmodum docet D. Augustinus, lib. 4 de Civitate Dei, cap. 13. Porro quod multi hic sint comitatus, indicium fuit, non infamæ sortis mulierem eâ in civitate fuisse, cui, ut Ambrosius ait, *gravitatis meritum exequiarum turba conciliat*. Denique, multitudine comitum viduæ unæ ex parte, ex alterâ turba copiosa adherens Jesu, postremo locus publicus, proximus portæ civitatis, ubi egredientium et ingredientium concursus, ubi et forum esse consueverat, tam reum venialium quam judiciorum, fecerat ad hoc, ut miraculum proximè edendum, celeberrimum ac testatissimum fieret. Di-

de patriarchis, Joanne Baptistâ, beatâ Virgine, sed de populo, in quo versabatur.

VERS. 11. — INAT IN CIVITATEM, QUÆ VOCATUR NAM. Civitas est Galilææ; ad radices montis Hermon minoris, duobus circiter milliariis à monte Thabor, ut Hieron. de Locis Hebræicis, juxta torrentem Gyon, ut ait in Epitaphio Paulæ. ET TURBA COPIOSA, quod addit ut indicet multos miraculi testes. Quæ de causâ etiam divinâ providentiâ factum est, ut ad ipsam portam civitatis fieret, ubi et iudicia olim fiebant, et maximum esse solebat hominum concursus. Voluit tamen fortuitum videri concitum funeris, ne minor esset miraculi gloria, si quæstus videretur.

VERS. 12. — ECCÆ DEFUNCTUS EFFEREBATUR. Mos enim Judæorum erat, ut mortui extra civitatem sepelirentur, ut minus facili legalis impudicitia contraheretur ex sepulcrorum commercio. Unde et Christi se-

vino nutu, ait Beda, multa Dominum turba, multa viduam comitabatur, ut viso tanto miraculo, multi testes, multi fierent Dei laudatores.

VERS. 15. — QUAM, flentem, ejulantem, et gravissimè afflictam ac tristem; habebat enim justissimas luctus causas, quas mox exposuimus.

CUM VIDISSET, considerasset. Non solum enim oculis eam aspexit, verum etiam animo consideravit causas luctus ejus, quas perspectas habebat, non ex aliqua cum eà familiaritate, sed ex propria scientià, quà omnia noverat.

DOMINUS; Syrus, *Jesus*. Frequens est huic evangelistæ, ex imitatione apostoli Pauli præceptoris sui, ut Jesum Dominum vocet, quippe redemptorem hominum, et assertorem ã servitute peccati ac miseriarum; hujusmodi Dominum jam sæpè se probaverat *Jesus*.

MISERICORDIA MORTIS. Non solum voluit ei subvenire, verum etiam spontè hanc affectionem in se suscepit, ut de ejus malis doleret; est enim misericordia, alienæ miseriæ in cor proprium admissio, ita ut eà crucieris. Non contemnit autem gratiam suam, donec rogetur, quemadmodum aliàs; sed omnium preces anteverit, matri nihil tale expectanti, ultrò beneficium confert, solâ movente misericordiã; tanta est ejus ad sublevandas hominum miseriàs promptitudo (ut et potestatem illam suam, ad misericordie exercitacionem à cælo detulera) et signanter viduarum, quarum, susceptorem, id est, defensorem et consolatorem, frequentissimè se nominaverat, Psal. 145, v. 9, qualem et hic reipsa se exhibet.

SEPER EAM, erga eam, miseris ejus. Non miseris filii, qui miseris mundi jam erat ereptus, sed matris, inter miseriàs mundi fluctantis, filium ad vitam revocavit.

DIXIT ILLI, misericordiam animo conceptam declarat verbis, consolans miseram.

NOLI FLERE, scilicet ob mortem filii. Non damnat flentem ejus moderatum: est enim de mortuis iis qui diligitur, quædam tristitia quodammodo naturalis, ait Augustinus, serm. 52, de Verbis Apostoli; mortem quippe horret, non opinio, sed natura. Nam quamvis etiam speremus eis benè esse post hanc vitam, tamen acerbitas illa quæ est in separatione anime à corpore, non potest nos non commovere. Erant autem huic viduæ, etiam peculiars et quidem justissimæ cause flendi, quod vidimus: sed *Noli flere*, amplius,

puleram extra civitatem extractum fuit. FILIUS UNICUS, Græcè, *unigenitus*, quod amplius est; unde et in unigeniti more luctus est acerbissimus, Zachariæ 2, v. 10, et Jeremiæ 6, v. 26. Et *hec vidua*; idèquè desolator, et viro et filio, hæredè et solatio senectutis, extincto. ET TURBA CIVITATIS ÆCTA CUM ILLA; ad meritum gravitatis, ut Ambr., ad consolandam viduam memoris societate, funeris pompæ et solemnitate in domo hæc, ut Aug. in Enchiridio, magis pertinet ad vivorum solatium, quam ad suffragium mortuorum.

VERS. 15. — QUAM CUM VIDISSET DOMINUS, non solum corpore, sed imprimis animo, expensis causis luctus ejus, MISERICORDIA MOTUS SEPER ILLA, seu propter illam, spontè scilicet doloris et compassionis motu in

intelligit *Jesus*, subindicans jam adesse causam lætitiæ: *flere enim prohibet eum cui resurrectio debebat*; verba sunt Ambrosii; q. d., ex mente Bedæ: *Desiste quasi mortuum flere, quem mox vivum resurgere videbis*. Igitur, ut ne putaret vidua eum dicere: *Noli flere*, quemadmodum consueverunt amici, non esse scilicet flendum immoderatum, quia unicequè semel moriendum sit, et quia Deo jam placuerit hunc ã vitæ evocare; ne, inquam, putaret, eum solis verbis agere et consolari, ut solent homines hæc in parte: statim ut hoc dixerat *Jesus*, ad rem opusque, quo consolatorem efficacem se præstet, et reipsa optulatur, se accingit, quemadmodum sequitur.

VERS. 14. — ET ACCESSIT ET TETIGIT. Græcè, *et cum accessisset tetigit*, quo dicto accessit ad cadaver; et tetigit, non cadaver, nec enim contactu resuscitavit, sed loculum. Significat manûs apprehensio, studiosam voluntatem et intentionem efficiendi id quod præ manibus est; præterea etiam efficacitatem adhibitam; denique et vivificandi virtutem in ipso sitam, juxta illud: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos et vivificavit; sic et Filius quos vult vivificat*, Joan. 5, v. 21.

LOCULUM, id est, lectulum seu lecticam, in quâ cadaver jacebat, quaque ferebatur; Euthymius: *Arctulam in quâ jacebat mortuus*. Tetigit autem hanc arctulam, pro indicio ut gradum sisterent vespillones, quemadmodum eos fecisse sequitur.

HI ALTEM QUI PORTABANT, portantes autem, participium loco nominis, portitores, bojidi.

STETERENT. Subsisterent quieti, nec ultra progressi sunt. Non mirum eos *Jesus* obtemperasse, doctori adeo celebri et miraculis claro, quem tantâ discipulorum populique turbâ comitatum coram viderent.

ADOLESCENS. Alloquitur mortuum tanquam vivum, ut Deus, cujus solius vocem mortui possunt audire; qui, ut Apostolus ait, Rom. 4, v. 17, *vivificat mortuos*, et vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, vocandoque facit ut sint.

TIBI DICO. Non orat Deum Patrem, quod fecerant propheta Elias et Eliseus simili occasione; sed ipse jubet et morti imperat, ostendens quod non alienâ, sed suâ potestate utatur, quâ æqualis sit Patri, et vitæ ac mortis imperium obtineat non minus quam Pater, unus cum Patre Deo. Mortuis enim imperat, et vocis imperio ad vitam revocare, solius Dei

animum admissio. Unde colligit Ambr. citò flecti divinam misericordiam lacrymis viduæ, præsertim quia unici filii labore vel morte frangitur. DIXIT ILLI: NOLI FLERE, fide scilicet et spe futuræ resurrectionis, partim generalis omnium (quod solatium est verum, et ex virtute profectum), partim jam proximè instantis; q. d., inquit Beda: *Desiste quasi mortuum flere, quem mox resurgere vivum videbis*.

VERS. 14. — ET ACCESSIT, ET TETIGIT LOCULUM non ut contactu suscitaret, sed ut portantes loculum, sisteret; et ait: *ADOLESCENS, tibi dico*, seu impero, ostendit enim se non alienâ, sed suâ auctoritate, idèquè divinâ suâ virtute mortuum suscitare. Quâ consideracione dixit Ambr.: *Mortuis vitam imperare solius divinæ est potestatis*. Petrus autem non

est. Quasi dicat: Ita mihi placet, sic volo, sic jubeo. SURREXIT, à morte sis rediivivus. Resonat hæc verba majestatem, ac aliam quam divinam. Mortui autem est facere, vivi surgere.

Vide Math. 9, 23 et Marc. 5, 41, ubi agitur de puella duodennis resuscitatione, quæ ante hanc accidit, etsi post hanc narretur à Lucâ, infra cap. 8, v. 54.

VERS. 15. — ET, pro tunc, statim ad jussum *Jesu*. RESEDIT. Non dicit *revixit*, quod tamen prius fuit. Nam quo verbo ab initio condita sunt omnia, et quæ antea non erant evocata sunt ut essent; eodem hic ad vitam est revocatus, mortuus auditur verbum, quod in constitutione mundi ea quæ non erant adierunt. Nimirum verbum Dei, opus est, et dicere facere. Itaque ad vocem *Jesu* mox revixit iste; quod miraculum, tanquam celeste sigillum testatum est *Jesu* naturæ esse Deum, divinâ majestate ac potentia præditum. Non tamen ait evangelista, *revixit*, sed *resedit*, et *cepit loqui*; hoc enim efficacius est, ita ponens resurrectionem, ut simul eam probet manifestis iudiciis, ne cui secundum externam tantum faciem, et non verè resuscitatus videretur, ait *Titus*. *Siquidem sedere et loqui, verè exsuscitationis argumenta sunt, corpus enim exanimè, neque sedere neque loqui potest*. Eadem habet Theophylactus. *Resedit* ergo, id est, erexit se ita ut sederet in lecticâ quâ ferebatur (uit enim haud dubiè lectica patula) omnibus conspicuus.

QUI ERAT MORTUUS, mortuus, qui fuerat mortuus. ET CÆPIT LOQUI. Resuscitatus est sanus, validus, et vitæ functionibus subdendis aptus: ita etiam visus et auditus est turbis, remotionibus perinde ac proximis.

DEDIT ILLUM MATRI SUE. Datâ dextera jussit *Jesus* ut surgeret in pedes et de feretro descenderet, duxitque eum ad matrem, cujus commiseratione eum suscitaverat, et dedit matri. Verè enim donum erat *Jesu*, qui non fuerat nisi per *Jesum* recuperabilis. Dedit, inquam, ut, quemadmodum prius, obediret et opem ferret matri. Mater accepto filio perfectam consolationem assecuta, actis *Jesu* gratiis, reddidit dominum unâ cum filio, propriis suis pedibus iter reme-

dixit in Actis: *Tabitha, surge*, nisi præmissâ oratione, quæ etiam visus *Elias* et *Elizeus*.

VERS. 15. — ET RESEDIT, QUI ERAT MORTUUS, id est, erexit se ad sedendum, ut qui lecticâ supernè patulâ jaceret, ET CÆPIT LOQUI. His duobus manifestissimis effectibus et iudiciis se verè resuscitatum indicans, ut notat *Titus* ac Theophyl. ET DEDIT ILLA MATRI SUE, in argumentum, quod ipsius commiseratione, et in ejus præsidium eum suscitaverat. Allegoriam hujus historiae prosequitur Ambr. Quid verò significetur per tres mortuos à Christo suscitatos, scilicet archisynagogi filiam; hunc adolescentem, et Lazarum, pulchre ad mores informandos tractat August. serm. 45 de Verbis Domini, c. ult. et 44 toto, et tract. 49 in Joan. Summa est quod puella mortua in domo jacens significet eos qui iudis in corde peccatum decernunt; adolescens foris elatus, eos qui scilicet externis peractibus Lazarus quadriduanus in sepulchro factans, petant; Lazarus quadriduanus supra se habent, et in peccatis putent sive solent. Hi omnes à Domino susci-

tiente, quod mox aliorum brachiis portatus consecratur, universâ populi turbâ spectante et obstupescente, quemadmodum sequitur.

VERS. 16. — ACCEPTIT AUTEM OMNES præsentem maximo numero TIMOR reverentiæ erga Deum, ortus ex admiratione declarate per *Jesum* presentie Dei, cum consolatione tamen conjunctas; vide supra 1, v. 65.

MAGNIFICABANT, glorificabant, tribuebant laudem et gloriam.

QUA. Si non superfluit, vel est loco articuli quæ, dicentes hoc vel hæc verba: *Propheta magnus*, etc., vel est loco adverbii certè, sanè: Certè propheta magnus, etc., ut quidam interpretantur.

PROPHETA MAGNUS, vir sanctus à Deo missus, potens opere et sermone, infra 24, v. 19; Messias vel ejus comes, vide Joan. 1, v. 21; nam Messie adventum credebant instare.

SURREXIT, exortus est, apparuit IN NOBIS, inter nos, in Israël.

ET, scilicet dicentes etiam; QUÆ, ut mox.

VISITAVIT. Misso propheta magno, declaravit se memorem populi sui, benefaciens ei modis admirandis, et propitium se exhibens; vide supra 4, v. 68. Respicunt, non ad hoc solum resuscitati adolescentem, quantum hoc principem facile locum apud eos obtinuerit; sed et ad cætera miracula, quæ vel visus vel fama intellexerant. Finis autem horum miraculorum fuit, ut *Jesus* crederetur esse Christus Filius Dei, Joan. 20, v. 31. Hi aliquid quæ profecerunt, sed longè infra dignitatem et gloriam promissi Messie.

VERS. 17. — EXIIT, dimanavit, nec enim voluerat *Jesus* occultum esse quod coram tot testibus ediderat.

HIC SERMO, seu hoc verbum, id est, res ista, fama hujus miraculi.

IN UNIVERSAM, in totam JUDÆAM. Miraculum editum in Galiliâ, una Judæorum regione, divulgatum est per omnes duodecim tribum regiones; sic enim nomen Judææ aliquando generaliter accipitur; vide supra 1, v. 5.

DE EO, quod ipse illius auctor esset, per hæc alia-

tantur, sed ita ut postremi magnâ ejus voce, hoc est, potentissimâ gratiâ, ad vitam revocari debeant. Vide ibidem latius.

VERS. 16. — ACCEPTIT AUTEM OMNES TIMOR, id est, corripuit eos horror quidam et reverentia exerentis sese divinitatis; timor enim pro reverentiâ seu reverentiam timore frequenter apud Hebræos ponitur. Unde sequitur effectus ejus. ET MAGNIFICABANT, id est, magnum prædicabant Deum, propter misericordiam et potentiam, dicentes: QUI PROPHETA MAGNUS SURREXIT IN NOBIS: nec enim amplius quam propheta dignitatem videntur agnovisse in personâ ejus; in officio verò Messiam, et per hoc addit: DEUS VISITAVIT PLEBEM SUAM, quæ erant et verba Zachariæ c. 1, vers. 68. Messiam advenisse gratulantis. Quamquam ita intelligi potest, ut generaliter gratulenter his verbis, quod Deus plebem suam per multos annos à prophetis desertam denuò visitaverit; et consolatus sit.

que declaratus à Deo propheta magnus, ad salutem Israelis missus.

CIRCA REGIONEM, regionem circumjacentem; ab oriente Arabiam, à meridie Idumæam, ab occasu Tyrum et Sidonem, ab aquilone Damascum et Syriam.

JOANNI Baptistæ, tunc in carcerem coniecto, Matth. 11, v. 2.

DE OMNIBUS HIS, de resuscitato adolescente mortuo, aliisque miraculis à Jesu perpetratis, denique laude ac titulis Jesu à populo tributis, quorum fama et ad ipsos inter alios pervenerat.

NUNTIAYERUNT AUTEM, non ut Jesum Joanni commendarent, sed potius ut Joannem in Jesum concitarent, eò quòd subinviderent tanto successui rerum quæ gerebantur ab Jesu, ac nomini ipsius in dies magis ac magis inclariscenti, Joannisque præceptoris sui, quem ipsi reputabant virum omnium sanctissimum ac Jesu longè præferendum, gloriam obscuro. Admonitum itaque voluit præceptorem ut rebus suis prospiciat, ne quid ipsius gloriæ decedat.

VERS. 19. — ET PRO TUNC, CONVOCAVIT, advocavit, ut huic suorum affectui mederetur.

DOS DE DISCIPULIS SUI, duos quosdam discipulorum suorum. Alieniores erant à Christo periergo Joannis discipuli (nam quidam jam Christo adhaerebant, ut Andreas, Joan. 1, v. 40, Matth. 4, v. 20), pro magistro suo Joanne contra Christum æmulantur (Joan. 5, v. 26), atque ita ab eo pendentes ut majora de ipso quam de Christo sentirent (Matth. 9, v. 14) (licet aliud eos docet Joannes, Joan. 3, v. 28), quæ res impeditabat ac viam intercludebat ne in Christum crederent; videns Joannes unâ ex parte se non proci à stadii sui metâ distare, ac proinde sollicitus ne discipuli sui tales manerent etiam à morte suâ, suo et aliorum magno malo; alterâ ex parte Christum jam inclaruisse, opportunum et matrum venisse tempus statuit, quo illos ad Christum mitteret, et Christo eos conjungere curet, certos eos visuros, audituros, ac relatuos ejusmodi, ex quibus ipse illis manifestè monstrare posset, quod frequenter eos antè docere et persuadere conatus fuerat, Jesum ipso esse longè majorem, atque ad eò esse Christum, agnum Dei, ac mundi Salvatorem, in quem credere, eum adhaerere, et quem sequi oporteret. Mittit itaque illos, ut opera Christi, quæ famâ dilicerent, coram viderent, et Jesum ipsum esse Christum discant; agens quod fidelis amici ac ministri Christi est, ut non sibi discipulos reitaret et post se abducat, sed ad Christum ablegat ac dirigat. Non itaque suâ causâ

VERS. 20. — TU ES, QUI VENTURUS ES, AN ALIUM EXPECTATIS? Hinc colligit Tertull., Joannem de Christo certum esse desivisse, ut loquitur cap. 8 lib. de Præscript., deficiente scilicet in eo spiritu prophetia, post totius spiritus translationem in Dominum, ut ait e. 10 lib. de Baptismo. Sed, ut rectè dicit Ambr. lib. 6 in Luc., aut insolentia fuisset, antea et divina tribuere, quem necias, aut de Dei Filio dubitasse pericite est. Hieronym. ponderat, non dicit: Tu es, qui venturi, sed, qui venturus es, scilicet

discipulos suos Joannes ad Jesum mitti; sed ipso-rem causâ, ad ipsorum scilicet informationem, dissimulans id tamen, et tanquam suâ causâ illos mittens, ut ne cunctarentur accedere. Veriti enim fuissent Christum suo ipsorum nomine accedere, ne fortè ut parùm ipsi fuerant Christi studiosi, ita et Christum vicissim erga se durum experirentur. Mittit autem duos, tum honoris Christi causâ, tum ut testes legitimi sint Jesu Christi virtutis, denique quò certius referant responsum. Eos autem verisimile est eum misisse, qui cum essent indolis optimæ, exactius sinceriusque referent quæ oportebat.

VERS. 20. — VIT, discipuli à Joanne missi. DICENS, per nos, interrogans te per nos.

TU ES, PRÆSCRIPTIS à præceptore verbis utuntur, ne quid aberrant.

QUI VENTURUS ES. Participium Græcum præsentis tempore aliquid futurum significat, qui subauditur verbum substantivum secundæ personæ, es, aut eras, vel potius tertie, est, aut, erat; respiciturque ad prophetarum de Messia prædictiones; q. d.: Es tu ille qui diu venturus expectatur ex vaticiniis prophetarum, hoc est, promissus Messias sine Christo. Non dubitantis, sed gaudentis et gratulantis, Joannis interrogatio est. Commune erat Judæis omnibus rudimentum pietatis, quod à pueris tenebant, esse venturum Christum salutis et perfectæ beatitudinis auctorem. Hoc itaque caput pro confesso sumens, non de eo questionem movet; sed quæri jubet an Jesus sit Salvator ille promissus ac dudum expectatus. Postquam enim crediderant futuram eam que in lege et prophetis promissa erat redemptionem, credere etiam oportuit illam in Jesu personam exhiberi.

AN ALIUM EXPECTATIS? AN non tu es, sed alium oportet ut expectemus. Hæc particula obliquè perstringit discipulorum suorum socordiam qui pridem certò docti, tandi ambiguis animis fluctabant. Porrò apertè id rogari jubet quod erat totius summa negotii, ut in ipsi rei summa discipuli instruerebantur in quâ adhuc errabant, sciens Jesus prudenter responsurum, et rebus ipsis potius quam affirmatione oris proprii, eos convicturum. Noverat enim Joannes consitutum à Deo consilium, ut non tam se Filius Dei verbis, quam Pater cum operibus declararet. Jubet itaque discipulos suos periculum facere rogantes verbo, non ut verbo Jesus respondeat, sed ut opere Christus esse agnoscat. Jubet autem rogari suo nomine, tanquam si ipse id ageret aut dubitet (qui non ignorabat, quem digito præsentem indica-

rebat, quò Joannes mox erat descendurus; ut scilicet scire posset, non utrum esset Messias, sed utrum et interis Christum deberet nuntiare. Cum quo consentiunt Greg., hom. 1 in Ezechielum, et illi, qui dubitasse voluit apud Ambr., dicto lib. 6 in Lucam, utrum esset moriturus. Sed longè rectius Hilar., can. 14, et Chrysostomus, hom. 57 in Matth., sentiunt Joannem nullo modo de Christo dubitasse, sed potius discipulos ejus, putantes forsân quòd Joannes modestia causâ Christum ita prædicasset, et

ad inferos, quò Joannes mox erat descendurus; ut scilicet scire posset, non utrum esset Messias, sed utrum et interis Christum deberet nuntiare. Cum quo consentiunt Greg., hom. 1 in Ezechielum, et illi, qui dubitasse voluit apud Ambr., dicto lib. 6 in Lucam, utrum esset moriturus. Sed longè rectius Hilar., can. 14, et Chrysostomus, hom. 57 in Matth., sentiunt Joannem nullo modo de Christo dubitasse, sed potius discipulos ejus, putantes forsân quòd Joannes modestia causâ Christum ita prædicasset, et

ad inferos, quò Joannes mox erat descendurus; ut scilicet scire posset, non utrum esset Messias, sed utrum et interis Christum deberet nuntiare. Cum quo consentiunt Greg., hom. 1 in Ezechielum, et illi, qui dubitasse voluit apud Ambr., dicto lib. 6 in Lucam, utrum esset moriturus. Sed longè rectius Hilar., can. 14, et Chrysostomus, hom. 57 in Matth., sentiunt Joannem nullo modo de Christo dubitasse, sed potius discipulos ejus, putantes forsân quòd Joannes modestia causâ Christum ita prædicasset, et

verat, Joan. 1, v. 29, 35), ut facillius discipuli, et rogare audeant, et se instrui patiantur, cum non tam ipsi rogare aut instrui videantur, quam ipsorum magister. Docuisset autem ipse quidem id facillè illos, cum referrent illi miracula Jesu quæ famâ didicerant; imò docuerat non semel; sed quia propter anticipatam de magistro opinionem, existimabant illum modestia causâ, nolle fateri quod erat, sed Jesum sibi præferre, et hoc magnificentibus de ipso sentiebant, quò magis se deiecit; maluit illos ad Jesum missos, coram majestate dictorum ac factorum illius, convinci (habebat enim Jesus testimonium operum, majus testimonio Joannis, ut ipse testatur Joan. 5, v. 36), adhuc voluit eos hunc in modum testes parari muneris sui jam consummati, et legationis suæ fidem firmare, dum confessuri essent et ipsi, Jesum esse illum quem Joannes declaraverat, prædicaverat, et post se venturum dixerat; denique cupivit illos Joannes, cum ipse prope diem moriturus esset, in Jesu amicitiam insinuari.

VERS. 21. — IN ISTA HORA, eodem illo tempore, quo scilicet venerat discipuli Joannis ad Jesum; interea, verisimile est, dum expectarent illi opportunitatem alloquendi Jesum. Hora hoc loco non accipitur; pro duodecima diei parte, sed species est pro genere; hora pro tempore.

CURAVIT, sanavit vel sanaverit Jesus.

A LANGORIBUS. A morbis.

PLACIS, flagellis, quotquot morbis aliisve defectibus tanquam flagellis à Deo corripiebantur. Dum morbos Scriptura flagella appellat, magnâ emphasi intelligendum dat, quæ verâ morborum origo, et quo consilio à Deo immittantur; quâ de re agit apostolus, 1 Cor. 11, v. 30, et eodem etiam vocabulo usurpato, Hebr. 12, v. 6.

DONAVIT, vel donaverat, ex aoristo.

VERS. 22. — ET RESPONDENS. Itaque opportunè respondit illis Jesus. Nomen enim Jesu addit Græcè et Syriacè.

ENTES, profecti, redeuntis.

RENUNTIATE JOANNI. Remittit eos ad Joannem, tanquam si Joannes eos suâ ipsius causâ misisset, cum Joannis mentem non ignoraret, prudenter dissimulans id quod et Joannes, ut tanto se facillius doceri et persuaderi patenterent.

QUE AUDISTIS ET VIDISTIS. Græcè, quæ vidistis et

sibi prætulisset. Nam eos adversus Christum aliquid, ut Hieronymus loquitur, mordacitatis ac livoris habuisse, et pro magistro suo fuisse æmulatos, satis patuit, Matth. cap. 8, v. 26, ubi dicitur: Ecce hic baptizat, Christus scilicet, et omnes veniunt ad eum; quasi dicerent: Nos deservimus, ad illum turba confuim. Unde ex præcedenti v. 18, constat hæc legationem eâ occasione contigisse quòd discipuli Joannis nararent et miracula Christi, cum quâdam scilicet amulatione. Itaque, ut eorum mirritati et ignorantie consulere, illam ipsam in se suscipi, ut ita ipsi liberius interrogarent: Tu es, qui venturus es? Græcè: Tunc es ille venturus? Id est, ille qui à gente Judæa, juxta vaticiniam prophetarum, expectatur venturus, scilicet Messias? Sed quia in illa ipsa hora, ut testa-

auditis, qui ordo est et in aliis Latinis codicibus. Vidistis, mox; hic omnes præteritum legunt tempus. De re præsentis agitur.

QUA, quòd.

VIDENT, quasi dicas, revident, id est, visum recipiunt. AMBULANT, ambulandi accipiunt facultatem.

AUDIENDI potentiam recipiunt. Respicit Salvator ad locum Isa. 55, v. 5: Tunc aperientur oculi cæcorum, etc., quo capite descriptio continetur magnificæ lætæque rerum immutationis et liberationis à miseris ac malis omnibus sub regno Christi. Non dubium tamen est quin de spirituali liberatione immutationeque præcipue agat; verum cum Salvator, corporum sanatione externis que medicis, se ad sanandas animas spirituales venisse medicum ostensurus esset (id quod alias declaravimus), utrumque propheta complecti voluit. Hic prior est isaiæ locus, ex quo Jesus responsum discipulis ad Joannem mandat, ut agnoscat illi id quod propheta de regno Christi testatus est completum esse et præstitum. Non ignarus enim Jesus, certius et calumnia minus obnoxium esse testimonium quod à factis proficiscitur, quam quod à verbis, præsertim si quis sibi sibi testis, non respondet professione sui nominis ex oratione propria, sed ex notatione operum à Deo per prophetas expositorum. Nihil, inquit, opus est ut de me qui sim pronuntiem, sim Christus necne. Tantum licet et renuntiare Joanni, quæ vestris oculis vidistis, et vestris auribus audistis. Hæc enim cum prophetarum vaticiniis collata, satis loquuntur qui sim, Christi promissi presentia, non tam debuit probari affirmatione oris proprii, quam operibus et signis cum vaticiniorum ratione omnino quadrantibus; ita ut non ipse sese, verum Deus Pater Messiam suum declararet. Præterquam enim quòd miracula quæ Jesus edidit, privatas quasdam continerent utilitates, in hunc præcipue omnium usum edita sunt, ut declararent et testificarentur hunc Jesum Mariæ filium esse verum Messiam ac Filium Dei. Quem miraculorum usum Christus ipse, non tantum hoc in loco, verum etiam in aliis multis, commendat, veluti Joan. 5, v. 36: Ego habeo testimonium majus Joanne (hoc est, testimonio Joannis), opera enim quæ dedit mihi Pater. Joannis 10, v. 25: Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Ita illic respondet et Judæis urgentibus ipsam ut palam diceret

Lucas, multa miracula præstasset Jesus, non tam verbis quam factis questionem solvere, eosque convincere voluit, eò quòd minus esset obnoxium calumnie. Respondit igitur:
VERS. 22. — ENTES RENUNTIATE JOANNI, prudenter dissimulans id quod Joannes fecerat, ne vel incredulis vel ignorantibus eos insinuando, diffiditibus se instrui patenterent: QUE AUDISTIS; de meo narant. Nam quòd hic dicitur, mortui resurgunt, non viderant ipsi, sed recenter factum audiverant, ET VIDISTIS, scil. ista quæ tunc facta sunt.
GECI VIDIT, CLAUDI AMBULANT, SERBI AUDIUNT, etc. Alludit ad locum Isaiæ 55, v. 5 et 6, ubi ad iterum hæc miracula, et simul per ea spiritualis à vitis liberatio per Christum futura significatur. PATERES

Lucas, multa miracula præstasset Jesus, non tam verbis quam factis questionem solvere, eosque convincere voluit, eò quòd minus esset obnoxium calumnie. Respondit igitur:
VERS. 22. — ENTES RENUNTIATE JOANNI, prudenter dissimulans id quod Joannes fecerat, ne vel incredulis vel ignorantibus eos insinuando, diffiditibus se instrui patenterent: QUE AUDISTIS; de meo narant. Nam quòd hic dicitur, mortui resurgunt, non viderant ipsi, sed recenter factum audiverant, ET VIDISTIS, scil. ista quæ tunc facta sunt.
GECI VIDIT, CLAUDI AMBULANT, SERBI AUDIUNT, etc. Alludit ad locum Isaiæ 55, v. 5 et 6, ubi ad iterum hæc miracula, et simul per ea spiritualis à vitis liberatio per Christum futura significatur. PATERES

Lucas, multa miracula præstasset Jesus, non tam verbis quam factis questionem solvere, eosque convincere voluit, eò quòd minus esset obnoxium calumnie. Respondit igitur:
VERS. 22. — ENTES RENUNTIATE JOANNI, prudenter dissimulans id quod Joannes fecerat, ne vel incredulis vel ignorantibus eos insinuando, diffiditibus se instrui patenterent: QUE AUDISTIS; de meo narant. Nam quòd hic dicitur, mortui resurgunt, non viderant ipsi, sed recenter factum audiverant, ET VIDISTIS, scil. ista quæ tunc facta sunt.
GECI VIDIT, CLAUDI AMBULANT, SERBI AUDIUNT, etc. Alludit ad locum Isaiæ 55, v. 5 et 6, ubi ad iterum hæc miracula, et simul per ea spiritualis à vitis liberatio per Christum futura significatur. PATERES

ret an ipse esset Christus; quibus et paulo post : *Si non facio*, etc., de quo miraculorum usu et Joannes evangelista ipse sic loquitur, cap. 20, v. 31 : *Hæc autem scripta sunt*, etc. Itaque quod non simpliciter Jesus respondet Joannis discipulis, primum eo consilio facit, quia satis eret rem ipsam loqui; deinde ut præconi suo liberis docendi argumentum tradat, cui non suppeditat tantum nudam rudemque materiam per miracula, sed miracula aptat in suum finem ex prophetarum oraculis.

MORTUI RESURGUNT. Non id tunc viderant discipuli, sed recens factum audierant à populo presenti, verisimile est; id quod et ipsi ante auditum ad magistrum suum retulerant. Istud à propheta significatum videtur à parte ejusdem capitis, quæ dicit : *Et redempti à Domino convertentur*, etc., ubi de lætissima celestis regni beatitudine loquitur, quæ perfecta demum erit à resurrectione mortuorum, cujus non obscure se auctorem fore Jesus ostendit quando mortuos in vitam hæc mortalem licet revocavit.

PAUPERES EVANGELIZANTUR. Respicit hic Salvator ad alterum Isaia locum, cap. 61, v. 1, quem Christus disertè de seipso interpretatur supra, capite 4, vers. 18, et quem ibi latè explanavimus.

VERS. 25. — **BEATUS EST**, eâ parte, quia facilius est ipsi beatitudinem assequi, cum à me salutis ac beatitudinis auctore non abstrahatur per concepta imaginatione offendicula, quod multi.

SCANDALIZATUS, OFFENSUS, qui non cepit offendiculi occasione in me, id est, qui nullâ re quæ in me sit absterretur ac ceu repellitur, quò minus in me credat, et mihi ut vero Salvatori adhaereat. Multos, licet signa admirarentur, varia tamen offendebant et etiamnum offendunt in Christo, alios personæ quam exterius gerit humilitas, alios doctrinæ severitas, alios mortis vilitas, alios denique aliud, cum quisque veluti datâ operâ scandalorum congerium sibi fabricat, quò minus ad Christum accedat, vel ut à Christo deficiat, ut propterea *Lapis offensivus et petra scandalis* merito dicitur sit, 1 Petri 2, v. 8, non suo vitio, sed nostro. Neminem enim scandalizat Christus, nemini datâ justam offendiculi occasionem, sed nostra sive malitiâ, sive infirmitas, offendiculi occasione sibi ipsa accipit unde non debet. Porro discipulos Joannis, quos hic

EVANGELIZANTUR. Græca phrasis, pro *pauperibus evangelizatur*, id est, Evangelium seu promissio regni eorum pauperibus prædicatur, maxime enim mirabile, pauperibus promitti regnum. Et hoc vaticinium ex Isaia 61, v. 1, citat; q. d. : Respondete Joanni ea quæ propheta de Messia prædixerunt, vos vestris oculis videre compleri. Porro pro, *pauperes*, textus Hebraicus et Vulgatus legunt *Ghananim*, mansueti, quod Septuaginta vertuntur *pauperes*, propter summam vicinitatem utriusque vocabuli *Ghananim*, et *Ghanim*, in lingua Hebraica, sicut et significatiōis : nam pauperes, nempe non solum opibus, sed maxime spirita et animo, qui scilicet iis non appellantur, cum simul mansueti et humiles esse solent, et propterea magis capaces prædicationis regni eorum, divites vero feroces ac superbi; ut propterea August., homil. 13, et alibi sæpius, dicit : *Vermis divitiarum superbia*.

notat, offendisse videtur humilitas conversationis Domini, quòd non seorsum ab hominibus illâ vitæ severitate viveret, quâ ipsorum magister Joannes (unde et Matth. 9, v. 14, videntur luxum ipsi exprobrare) ad hæc, quòd nullo alio, præter illa miracula, vitæ splendore insignis esset, quippe qui civilem duceret vitam; fortassis etiam, quòd ab externâ legis observantiâ ad interna magis revocaret. Porro hæc, quòd ipsos offenderent, non tam malitia faciebat, quàm contentiosum studium alterius nominis. Ipsos itaque taxat hic mordetque Jesus, sed occultè, passionem eorum ita detegens, ut apud turbam non pudescerent, sed taciti ipsi secum agnoscere possent vitium suum, faciliusque atrahi. In ipsis autem etiam nos opportunâ occupatione præmunit, pugandum nobis esse cum scandalis ut perstemus in fide, scandalis resistendum esse quæ ad impediendum fidei cursum occurrent; quia nunquam occasiones nobis deerrant ejus repudiandæ, donec animos nostros supra omnia offendicula sive scandala extulerimus.

VERS. 24. — **NUNTII**, idemque discipuli. Amplissimè nunc prædicat Dominus laudem ac virtutes Joannis Baptiste, sed postquam discesserant illius discipuli, ne adulari Joanni videretur, et assentionibus gratiam ipsis colligere.

AD TERRAS, SATISCECERAT Jesus discipulis Joannis, jam oportebat ut et turbæ præsentis satisfaceret, quæ, ex eo quòd illam discipulorum Joannis legationem audierat, cum ignoraret quâ mente illam Joannes instituisset, periculum erat ne existimaret illum suum de Jesu, quem alius Christum esse palam testatus fuerat, Joan. 1, v. 26; 5, v. 28; 5, v. 33; 10, v. 41, sententiam mutasse aut dubium evasisse, taxatumque à Jesu iis verbis : *Beatus est qui*, etc., ac non potius, quod res erat, sanandæ discipulorum Joannis imbecillitati hæc accommodata fuisse, id quòd certè nullo modo expediebat sentiri de Christi prodromo. Diluit itaque illud Jesus, commendans illum ut constantiâ exteriusque prophetici virtutibus nobilem ex ipsis populi sententiâ.

VIDERE, SPECTARE, ut spectaretis. Ne cui obrepit inconstantia aut levitatis suspicio de Joanne. Certè non tuit hujusmodi vestra ipsorum de illo opinio,

VERS. 25. — **ET BEATUS EST, QUICUMQUE NON FUERIT SCANDALIZATUS IN ME**, id est, qui nullâ re offensus fuerit ex me, quominus mihi tantum salutis auctori credat et adhaereat. Nam uti nunc, ita et olim alios aliud in Christo offendit, nascendi ex muliere abjecto, crucis ignominia quasi stultitia, conversationis humilitas, doctrinæ severitas, etc., quæ de causâ Christus dicitur *Lapis offensivus, et Petra scandalis*, et Petri 2, v. 8, et positus in ruinam multorum, Luca 2, sed non credentibus. Notat autem Hieron. tacite Christum notasse discipulos Joannis, tanquam scilicet qui essent scandalizati in ipso, quasi non eâ severitate viveret, quæ Joannes.

VERS. 24. — **CUM DISCESSISSENT, NE JOANNEM CORAM DISCIPULIS LAUDANDO ASSENTATOR VIDERETUR, COEPT DICERE AD TERRAS**; quæ non intelligebant mysterium hujus legationis, et ex eâ facillè suspicari poterant Joannem, qui olim, Joan. c. 1 et 3, magnificentum Christo perhi-

quando dudum relictiis urbibus, magnâ frequentia magnaque sedulitate, in desertum, ubi tunc ille agebat, undequaque concurreratis ad illius spectaculum. Quid enim tanto studio pergebatis ut spectaretis.

ARUNDINEM VENTO AGITATAM, vel potius *moveri*, ut est in aliis libris; nam *agitatum* verit secundum Matthæum, cap. 11. An arundinem quæ à vento agitabatur? quæ ad quemlibet venti impulsu nunc huc nunc illuc se inclinaret? Significat propriè Græcum vocabulum undarum more huc atque illuc impelli, quod Latine exprimas, ut quidam, *undantem et fluctuantem*; quin et Latini dicunt segetes fluctuare cum vento agitantur. Per arundinem itaque, quæ, cum sit nutanti cacumine, quovis vel levissimo vento huc illic agitatur, intelligit Salvator hominem levem et inconstantem qui ad quemlibet occasionem vacillet atque reciprocet, et sententiam metet. Querit igitur: An existis spectaculo hominem arundinis instar instabilem? Q. d. : Minime, non eâ estis sensuum stoliditate, ut propterea urbibus egressi sitis, tot tantarumque civitatum populi; sed contra, facto ipso monstratis, unanimiter judicatis vos hominem esse magnam atque admirabilem; ut certè erat, constans ab ineunte ætate eremi vitæque cum primis duræ atque angustæ cultor longè à populari gloria segregatus, quem proinde intelligere debetis in doctrinâ ac testimoniis suis olim de me pronuntiat; perpetuò sui similem esse, et ne nunc quidem in carcere quidquam suæ sententiæ mutasse.

VERS. 25. — **SED HOC LOCO INTERROGAT, VEL EST LOCO IGITUR. VIDERE; UT VIDERETIS.**

MOLLIBUS, id est, deliciis vestium ac ciborum gaudentem, ut ex hoc mollis videri posset facillè mutabilis. Subaudit responsionis loco non, subjungitque rationem.

QUI IN VESTE PRETIOSA, in vestitu honorifico, quo utuntur viri nobiles et suis opibus illustres; qui mollia ferunt sive gestant, quibus cordi sunt ciborum vestiumque delicia, qui luxum, vitæque delicias affectant.

IN DOMIBUS REGUM SUNT. Hi captant aulas regum et palatia principum, ubi illa suppetunt, et qui hos videre desiderant eò pergunt; atque in hujusmodi cadere potest corrupte sententiæ, inconstantie aut assentionis suspicio. *In domibus*, inquit, *regum sunt*, non in deserto scilicet, quò vos perrexistis, quodque Joannes suæ habitationali elegerat, ubi nulla suppetunt vestium aut ci-

buerat testimonium, mutasse sententiam, aut certè in Christo fuisse scandalizatum, ac coepisse dubitare. **QUID EXISTIS IN DESERTO VIDERE? Q. d.** Quid causæ fuit quòd aut certatum, relictiis domibus atque oppidis, in desertum spectatum currebatis? An ut spectaretis **ARUNDINEM VENTO AGITATAM**? Quæ scilicet cujuslibet venti impulsu huc illic fluctuat, id est, hominem arundinis instar levem, et in sententiâ inconstantem? q. d. : Nequaquam; sed omnes vel hoc ipso facto unanimiter judicatis esse hominem, ut vitæ severitate, ita et mentis constantiâ admirabilem. An ut spectaretis.

VERS. 25. — **HOMINEM MOLLIBUS VESTIMENTIS INDUTUM**; id est, qui deliciis vestium aut ciborum enervatus mollem quoque mentem gerat, vel qui luxu

borum delicia, sed inculta omnia, austera et squalida sunt, et quæ nihil quàm tedium afferant. Ostendit itaque reipsa populus quando in desertum profectus fuit Joannis spectandi gratiâ, non se existimasse Joannem hominem esse mollem, sed e contrariò duris ad miraculum usque se exercitantem : id locus, id cibus, id vestitus ipsis loquebatur. *Habebat*, inquit, *Matthæus*, 3, v. 4, *vestimentum de pilis camelorum et zanam*, etc. Non est igitur quòd quisquam suspicet illum qui factis ipsis suis animam omnibus monstravit tam à deliciarum molliæ alienum, tam infractum illum minimèque enervatum, olim ad gratiam ejusquam de me tam magnificè testificatum, nunc vertisse sententiam. Qui, quam nesciret adulari, satis tunc clamitabat ipse etiam carcer, cum hæc Jesus diceret.

VERS. 26. — **ET QUONIAM, ETC.** Postquam ostendit Salvator quid non sit Joannes, et amoluit est ab eo inconstantia ac levitatis suspicione, nunc docet quid sit, descendens ad ipsam basim encomii illius, in quâ, seu in cardine, rei summa vertitur; et ex quâ omnium longè manifestissimum facti fieri non potuisse ut suam de Christo sententiam mutaverit, quippe quam ex proprio officio propter quòd divinitus missus et delegatus fuerit, protulerit. Sed quoniam, inquit, non sine causâ in desertum egressi estis, oportet ut magnum aliquod spectaculum fuerit, quod vos tam frequentes eò pertraxerit, et singularis ac magnificæ vocis fuerit de viro opinio. Quid igitur quævisistis in eo videre?

PROPHETAM hic exprimit populi de Joanne sententiam : *Omnes enim habebant Joannem sicut prophetam*, Matth. 21, 26, id est, sanctum veritatis doctorem à Deo missum; hæc enim significatione utebatur populus voce prophete. Vera igitur hic causa et appellatio est, quomolrem Joannes ut miraculum quoddam viseretur populo, qui per quadragesimæ ferè anno propheta caruerat.

Dico, affirmo.

ET PLUSQUEAM PROPHETAM, etiam amplius quàm prophetam, etiam majorem et præstantiorem prophetæ, scilicet vidistis. Si igitur procuratiorem in deserto ut videretis prophetam, non hic estis frustrati spe vestrà. Affirmo enim vobis vidisse vos, non solum prophetam, sed et excellentiorem prophetâ; plus vos in eo viro spectatis quàm in ullo alio ex prophetis spectaverit antiquitas. Quibus verbis, non modo san-

cupitate antea alicui adulari soleret? quasi dicat : Nullo modo id sensitis de Joanne. Nam qui in veste pretiosa sunt et delictus, id est, qui vestium, totiusque vitæ luxum sectantur, non in desertis querendi sunt, ubi omnia inculta, austera et squalida, sed in domibus regum sunt, id est, sectantur principum palatia. Longè ergo abesse judicatis à Joanne omnem levitatis et inconstantie suspicione.

VERS. 26. — **QUID ERGO EXISTIS VIDERE? PROPHETAM?** Hic tandem exprimit quid senserit Joannem esse; nam, *omnes habebant Joannem sicut prophetam*. Hæc prædicit Christus præmunit turbas, ex propriè certum opinione, quam ne quis velut popularem contemneret, ipse primum comprobat, dicendo, *Etiam dico vobis*, quia tanquam Propheta nemine inficari

cit Jesus Joannis auctoritatem, sed supra veteres prophetas evehit ejus doctrinam; ac supra prophetarum ordinem ipsum extollit et locat, ut populus ad rectum ministerii ejus scopum collimet, et peculiare aliquid atque excellentius illi datum fuisse mandatum discens, memoriam infixum tenet quod est ille de Christo locutus. Probat Jesus primum populi de Joanne sententiam Joannem prophetam fuisse, vocat illa, et, quae pro etiam accipitur. Et plus quam. Tum suam subijcit sententiam, quae perficit eam quae populi. Propheta fuit Joannes, quia vir sanctus immediate à Deo missus, poenitentiam conversionemque ad Deum populo Judaico praedicavit, et venturum Messiam praedixit, praesentemque divino spiritu cognovit, nemine indicante. Fuisse autem plusquam prophetam docet Saluator Malachiae vaticinio quod subiungit.

VERS. 27.—**HIC EST.** Ratio cur Joannes plus quam propheta.

DE QUO SCRIPTUM EST, in libro Malachiae prophetae, 3, v. 1.

MITTO. Loquitur Malachias tanquam de re jam praesenti, ut solent etiam alii prophetae, nimirum de re futura tam certi quam si eam coram oculis cernerent.

ANGELUM MEUM, *Malachi, mentium meum*, eximium et praecursum quemdam illum, ut sit *antonomasia* in hoc nomine. Voces Graeca et Hebraica communes sunt ad caelestes spiritus et homines mortales. Fuit itaque Joannes angelus sive nuntius et minister Dei, quia *fuit homo missus à Deo; homo naturā, angelus ministerio, quia missus à Deo* ut nuntiaret instantem et exhiberet praesentem Christi Salvatoris adventum. Reliqua hujus versiculi explanata sunt supra ad cap. 5.

VERS. 28.—**MAJOR.** De hoc jam dudum tractavimus, cum actum est de Joanne Baptistā.

Messiam cognovit, et post se venturum praedixit. Deinde ex sua sententia addit, ET PLUS QUAM PROPHETAM. Ratio est:

VERS. 27.—**HIC EST DE QUO SCRIPTUM EST, etc.,** q. d., quia tantus est Joannes, ut non solum prophetaverit, sed tanquam de nobilissimo propheta ab aliis baptizavit. **MITTO ANGELUM MEUM,** non naturā, sed ministerio, id est, nuntium illum antonomastice praecursum, miraculose scilicet conceptione, circumcissione, vitae puritate et austeritate instar angeli admirabilem. Unde eum angelum, non hominem fuisse existimatum, tradit Eusebius, lib. 9 de Demonstrat. evang., cap. 5. **ANTE FACIEM TUAM,** id est, proprie, ante te. Nam sicut sex mensibus ante Christum conceptus et natus est, totidem diebus ante praedicare coepit. **QUI PRÆPARAVIT VIAM,** praedicatione baptismi et poenitentiae, et regni caelorum appropinquantis, juxta dicta superioribus. **ASTUTE, GRESSU, FACIEM TUAM,** et ante te, videtur hieri allusio ad duplitem hominum consuetudinem: unam, quae regi venturo quispiam praecurrere solet, qui vias et hospitium parari curet, ut praecognitus rex majori eum pompā recipiatur; alteram, quae nobilissimos aliquis jamjam vententem praecedat, qui scelerere de via jubens, regem jam praesentem ostendit. Utroque officio Joannes functus est, et ex utroque capite oritur,

INTER NATOS MULIERUM. Hebraismus, qualis si dicas, inter filios hominum, pro inter homines.

QUI AUTEM MINOR EST, sed qui minor est illo, scilicet aetate, praedicationi ordine, et praesertim opinione vestra; id est, qui à vobis minor illo censetur. Hoc ait Christus de seipso. Ut ne enim, cumulatorque illa laude, videretur Joannem sibi praeposuisse, confirmat summā eum modestiā testimonium quod Joannes de ipso tulera, eam dicens: *Veni fortior me post me, cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus*, Marci 4, v. 7. Nam usque ad id temporis quo haec Jesus loquebatur, minor à Judaeis, et principibus, et plebeis, habebatur Joanne, propheta et sacerdotis filio, caelestem in terris vitam agente, certaque non carente divinā auctoritate. Auctoritati verò Jesu detrahebatur, propter familiaris conditionis humilitatem, invidiā magis obnoxiam; quem non solum initio legationis obitae, sed in medio etiam tempore, apostoli, ex populi judicio, pro magno referenda haberi alterum Joannem Baptistā, Math. 16, v. 14.

IN REGNO DEI. Videtur istud ad sequentia referendum esse, juxta sententiam Hilarii, Chrysostomi, Theophylacti, Euthymii, hoc sensu, Dei et sanctorum angelorum judicio, qui modo scilicet, caelorum sive caeleste regnum constituunt, Deo in sanctis angelis, et sanctis angelis in Deo; caelesti modo regnabitibus. Hoc est igitur, revera sive recto judicio; nam Dei et sanctorum angelorum judicium errare non potest.

MAJOR EST ILLO, naturā, sanctitate, virtute, efficacitate, docendo, praestando, denique omnibus verae magnitudinis modis. Ita enim et Joannes testatus fuerat: *Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat, cujus ego non sum dignus*, etc. Joan. 1, v. 27, 30. Hic enim filius est, ille servus; hic dominus, ille minister; hic princeps regni caelorum,

quod dicitur esse plus quam propheta, quia jam olim prophetatus, vitaeque purus, instar angeli, Christum regem, non ut caeteri prophetae, è longinquo vaticinatus, sed mox venturum nuntiavit, Math. 5, v. 11, et venientem praesentemque digito ostendit: *Ecce agnus Dei*, etc., Joan. 1, v. 35, et suis manibus baptizavit.

VERS. 28.—**MAJOR INTER NATOS MULIERUM, etc.,** non est exortus inter homines ex muliere non virgine natus; nam mulier hic pro corrupta sumitur, ut notat Hieron. hic et Ambr. in Psalm. 45, itemque lib. 5 in Lucam. Major enim, inquit, fuit illi quibus aequalis esse poterat sorte nascendi: Cum quo reipsa convenit id quod alii dicunt inter eos qui communi sorte nascendi pro concubitu profectum. Quotquam nullum sit incommodum quoque modo natos intelligere, quia comparatio non fit nisi cum viris, usque prophetis veteris Testamenti, non cum beatā Virgine aut apostolis, aut Christo, qui aut novam pertinebant. Non surrexit ergo major propheta, sive scilicet spectes nuntius prophetarum utpote qui licuit Christum mox venturum praedicare, et monstrare praesentem; sive caetera praedictionis ejus, conceptionis, sanctificationis in utero, nativitate, et sanctissima conversationis privilegia, ut laetus exaudiat Chrysostomus. Quod si nullus propheta eo fuerit major, qui tamen erant maximū, ergo nullus omnino.

ille praecursor principis; hic sponsus, ille sponsi amicus.

VERS. 29.—**POPULUS,** promiscuum vulgus. Ab initio quae stulta sunt mundi elegit Deus, etc., 1 Cor. 1, v. 27.

ADIENS, his auditis, ubi haec audisset quae in Joannis laudem Saluator dixerat.

JUSTIFICABERUNT DEUM. Acquiscentes iis quae Saluator dixerat, praedicant Dei bonitatem, laudaverunt et glorificaverunt Deum, quod virum illum sanctum Joannem, diu per prophetas promissum, ipsis misisset. Justificandi verbum generaliter hic ad totam Dei laudem extenditur, ita ut sit idem quod confiteri, glorificare, laudare, quae verba alibi frequenter occurrunt; nam et ita frequenter justitia generaliter accipitur, pro omni virtute, sicut Math. 5, v. 10, et Hebraeis *sedaka*, non justitiam tantum, sed et misericordiam ac benignitatem declarat. Chrysostomus ait: *Solet justitiam omnem prorsus appellare virtutem.*

BAPTIZATI, scilicet, cum essent; en fuit occasio glorificandi Dei. Nam cum tantoper Joannes commendaretur et extolleretur à Jesu, consequenter et illi commendabantur qui crederent atque obtemperarent praedicationi illius, susceperantque baptismum poenitentiae ad quem fuerat hortatus. Intelligentes itaque recte se fecisse laudant Deum qui hujusmodi doctore ipsos donaverit.

VERS. 30.—**CONSILIUM DEI,** consilium quo Joannes à Deo missum fuisse Jesus declaraverat. *Consilium Dei*, honoris causa, impio scribarum fastui opponit. Nam in consilii nomine subest dignitas, quae Dei opus ab omni contemptu vindicat.

SUPERERUNT, rejecerunt, reprobandant, non acquiescentes eis quae Jesus dixerat: Sicut enim fides Deum justificat, probat, et sua gloria ornat, ita blasphemia est in eum incredulitas, et contumeliosè illum suā laude spoliāt, unde Joan. 5, v. 35: *Qui accepit, etc.*; et 1 Joan. 5, v. 10: *Qui credit in Filium Dei, etc.*

Negando igitur quemquam majorem, permittit ei aliquem esse aequalem, ut notat Augustinus, libro 2 contra adversarium legis et prophetarum, cap. 5, et Hieronymus hic. Quotquam quia verba ista sunt declaratio illius, quod esset plus quam propheta, et negativa ista videtur tacite affirmativam insinuare. QUI AUTEM MINOR EST IN REGNO DEI, MAJOR EST ILLO. Non pauci veterum sic intelligunt: Qui minimus est in caelo, sive homo, sive angelus, utpote jam triumphator cum Deo existens, major est illo, qui adhuc corruptibile corporis generis, consistit in praedio. Aliud est enim, inquit Hieronymus, victoria coronam possidere, aliud adhuc in acie dimicare. Et ita istud, in regno Dei sive caelorum, cum praecedentibus jungi debet. Sed quia non videtur ista sensus multum fecere ad propositum Christi, verisimilior esse videtur quem tradit Hilarius, cap. 11: Chrysostomus et Theophyl. hic, qui jungunt ea verba cum sequentibus, hoc modo: Ille qui inferior est Joanne Baptistā, tum aetate, tum opinione vestra, major est illo, virtute, potestate, divinitate, majestate, claritate, inquit Aug., initio tract. 45 in Joan., ubi hunc sensum praefere videtur, et si utroque modo jam dicto dixisset, rectissime Intelligi posse, lib. 10 2 contra advers. legis superius cit.: *In regno Dei, id est, in Ecclesia Justo-*

IN SEMETIPSOS. Quidam intelligunt adversus semetipsos, in suam ipsorum perniciem, suo maximo damno; neque enim Deum sed seipsos ledunt, qui Dei gloriam aspernunt. Alii, quia praeposito; pro is subinde capitur, intelligunt in seipsis, sive intra seipsos, ad quem modum Syrus verit, *in animis suis*; ac si diceret, quamvis palam et disertè non reclamarent, ut tamen occulto fastu intus turbant, apud seipsos sprevisse, non audentes palam damnare quod impensè placeret populo, ut traditur Math. 21, v. 26.

NON BAPTIZATI AB EO, quippe qui designati fuerant Joannes suscipere baptismum, ita superbi sibi sibi fidei januam praecloserunt. Ergo si cupimus ad solidam perfectionem conscendere, cavendum est ne vel minimum quid spernamus eorum quae Deus probat, et per Ecclesiam observandum proponit.

VERS. 31.—**AT AUTEM DOMINUS.** Videtur hoc potius omnitemum juxta alios libros tam Graecū quam Latīnū: quod si fiat, evangelista superiores duos versus tanquam parenthesi vult includos.

Cur, scilicet rei. Haec enim commendatione ministerii Joannis, illicere Judaeos Jesus voluit ut crederent Joannis de ipso testimonio. Porro Pharisei et scribae apud se cum spernarent ea quae in Joanne laudem protulerat Jesus, dederunt Jero cordium cognitoris hanc expositulandi occasionem, et accusandi invincibilem ipsorum duritiam, qui cum variis eod modis tentaverit ad se allicere, illi inflexibili contumacia ejus gratiam repulerint, nec duris nec mollibus moti.

HOMINES, tam praefatos et contumaces. Non comprehendit omnes aetatis suae homines, sed de Pharisaeis, scribis, et eorum aescelis, proprie loquitur, quos Lucas populo et publicanis opponit.

Et cur, repetitio ad expressionem serii affectus vale.

VERS. 32.—**SIMILES.** Tale quid contingit in generatione ista, in hominibus generationis sive aetatis

rum sive terrenā sive caelesti; vel etiam in regno caelorum, annuntiando, quod Joannes primus quidem, sed nequaquam tanta edificata et fracta, quanto Christus praedicitur. Sic ergo Christus summā eum modestiā, ne sibi Joannem praestitisse videretur; confirmat ipsius Joannes de se testimonium quod Math. vaticinio, c. 5, v. 11. *Regnum Dei*, id est, non regnum terrenum, quod haec aetatis et expectatis, sed felicissimum regnum caelorum sive caeleste, cuius nemo sine poenitentia particeps fit. Hoc regnum est Dei seu Christi vel Messiae in homines; nec est aliud, quam quo Deus seu Messias per doctrinam Evangelii, et Spiritum sanctum cordibus infusum, huc est, per cognitionem et amorem destructo diaboli dominio, perfecte regnat in animis omnium fidelium.

Et haec enim quidem las Joannis, quae tacite tendebat eo, ut Joanni de se jam olim testificanti crederent, nec sententiam mutasse suspicarent. Sed cum Pharisaei Joannem spernarent, hinc Christus ad increpandum duritiam eorum omnibus modis inflexibilem, convertitur.

VERS. 30.—**QUI ERGO SIMILES, etc.?** id est: Qui rei comparabo hoc hominum genus, scribas et Pharisaeos, tam praefatos et contumaces?

VERS. 32.—**SIMILES SUNT PERRIS, etc.,** id est, si-

